

ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТІВ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

О.М. Супруненко,

*Соснівське відділення Національної акціонерної
страхової компанії "Оранта", м. Черкаси*

Становлення України як незалежної демократичної держави з економікою змішаного типу зумовило створення та динамічний розвиток страхового ринку – невід’ємної складової інституціональної інфраструктури. В розвинутих країнах світу небанківські фінансові установи є такою ж важливою частиною фінансового сектора, як і банківська система. При цьому небанківський фінансовий сектор – це важливий інституційний інвестор ринку довгострокового фінансування реального сектора економіки через відповідні інструменти фондового ринку, невід’ємний елемент розвинутої системи соціального забезпечення населення (страхування життя, майна, пенсійне, медичне страхування, житлове фінансування тощо).

Важливим аспектом оцінки рівня розвитку страхового бізнесу в Україні є готовність до повноцінної інтеграції та взаємопроникнення до світового фінансового ринку із врахуванням довгострокових стратегічних інтересів країни. За сучасних умов для світових фінансових ринків прослідковуються наступні загальні тенденції: внутрішня і зовнішня глобалізація фінансових ринків, технологізація фінансових ринків через зростання рівня та обсягів використання сучасних інформаційних та фінансових технологій, універсалізація діяльності фінансових інститутів, що пропонують весь спектр фінансових послуг, інституціоналізація чи зростання ролі інституційних інвесторів (страхових компаній, пенсійних фондів, інститутів спільного інвестування) у здійсненні фінансових інвестицій, інтернаціоналізація і регіоналізація регулювання фінансових ринків.

Страховий ринок України динамічно розвивається, має гарні перспективи для подальшого зростання. На 01.07.2003 на страховому ринку працювало більше 350 компаній різних форм власності та різних фінансових можливостей, в тому числі 24 страховики, що здійснюють страхування життя, та 326 тих, що здійснюють інші види страхування. Загальна (валова) сума страхових премій, отриманих страховиками протягом першого півріччя 2003 р., становила 3904,4 млн. грн. У порівнянні з аналогічним періодом 2002 р. обсяги вказаного показника зросли на 2161,8 млн грн. (у 2,24 раза). Сума страхових премій, отриманих безпосередньо від страхувальників у першому півріччі 2003 р., склала 3200,5 млн. грн., в тому числі від страхувальників-громадян – 291 млн. грн.

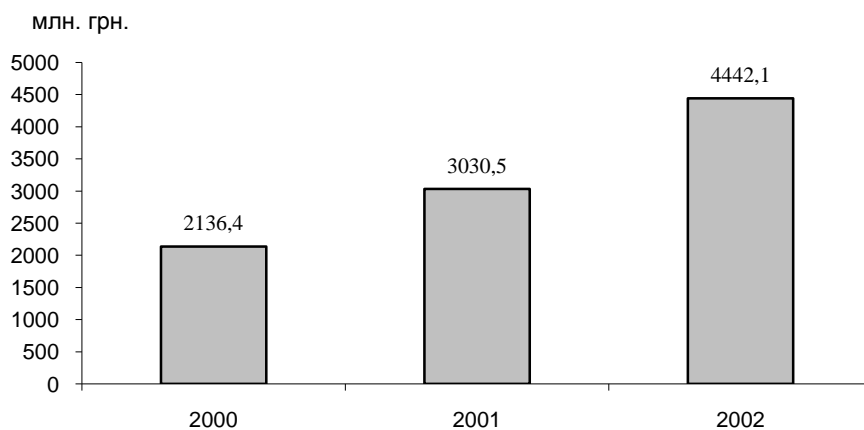

Рис. 1. Сума страхових премій в 2000-2002 рр.

За період 2000-2002 рр. страхові премії зросли в 2,1 раза в абсолютних цифрах (див. рис. 1).

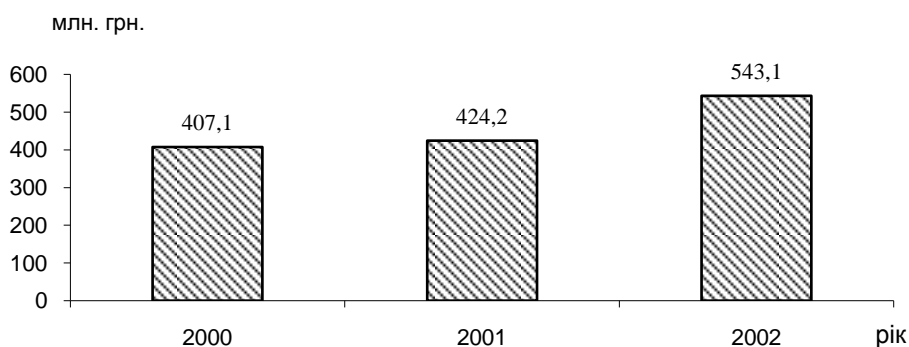

Рис. 2. Сума страхових виплат за 2000-2002 рр.

Загальна (валова) сума страхових виплат, здійснених страховиками у першому півріччі 2003 р., становила 392,8 млн. грн. У порівнянні із аналогічним періодом 2002 р. обсяги вказаного показника зросли на 165,8 млн. грн. (в 1,7 раза). Обсяг виплачених безпосередньо страховиками страхових сум/відшкодувань у першому півріччі 2003 р. склав 365,6 млн. грн., в тому числі страхувальникам-громадянам – 201,3 млн. грн. [4, с. 4]. Динаміка страхових виплат українських компаній в 2000-2002 рр. відображена на рисунку 2. Потенціал компаній щодо надання страхових послуг відображений у таблиці 1.

Однак за експертними оцінками нині в країні застраховано трохи більше 10 % ризиків, тоді як у більшості країн показник складає 90-95 %. Частка українського страхового ринку в загальноєвропейському обсязі страхових послуг менша 1 %, при тому що в Україні живе 7 % населення Європи [2, с. 11].

Необхідність просування українського страхового бізнесу до рівня світових лідерів потребує внесення змін до нормативної бази, що регулює діяльність вітчизняних страхових компаній. Важливим етапом становлення цивілізованого та досконалого страхового ринку в країні стало посилення

позицій Ліги страхових організацій, здатної конструктивно відобразити інтереси українських страховиків.

Поступово вдосконалюється і державна політика щодо страхового ринку України. В 2001 р. уряд затвердив Програму розвитку національного страхового ринку України на 2001-2004 рр. Програма визначає основні проблеми розвитку страхового ринку та заходи для підвищення його привабливості і доступності. Ці заходи ставлять за мету перетворення страхування на ефективну складову соціального захисту населення. Прийняття нової редакції Закону України “Про страхування” також є свідченням зростання значущості та економічної ваги страхового бізнесу в Україні та зусиль державної економічної політики щодо активізації страхової діяльності.

Таблиця 1

**Рейтинг страхових компаній за розміром страхових виплат
(на 01.07.2003., тис. грн.)**

Назва	Страхові виплати	Страхові резерви	Страхові платежі	Активи	Статутний капітал
АВІОНІКА	45599,5	8040,2	3853,2	50712	3966,8
ОРАНТА	41739	53565,6	111239,7	103383,9	22292,6
ОСТРА-КИЇВ	22633,6	39552,7	56252,8	65012,8	13687,2
ЛЕММА	18563,2	248182,6	339165,1	745178,2	110000
СТРАХОВА ГРУПА “ГАРАНТ”	16285,6	44872,9	55696,7	143967,9	79299
ГАРАНТ-АВТО	14627,6	33983	42373,8	80872,5	27225
АСКА	8634,4	47520,1	56634,4	83667,9	30190,5
СКАЙД-ВЕСТ	7736,4	15698,5	24912,7	27417,9	10626
ОРАДОН	5896,1	7862,6	13138,8	13034,7	6269,9
СТРАХОВА ГРУПА “ТАС”	5797,8	35025,2	40349,8	161313,2	6500
УКРІНМЕДСТРАХ	5681,1	11925,5	12054,8	43189,5	6445,8
КРЕДО-КЛАСИК	4769,3	39270,9	57419,5	77900,3	40000
НАДРА	4758	10169,8	13496,4	18126,6	5583,6
УКРАЇНЬСЬКА ОХОРОННО-СТРАХОВА КОМПАНІЯ	3838,9	13928,9	19209,3	23245,4	7000
ІНКОМСТРАХ	3431,8	6823	10598,2	33646,1	25000
УКРАЇНЬСЬКА ТРАНСПОРТНА СТРАХОВА КОМПАНІЯ UTICO	3248,1	9531,6	15880,5	41418,5	20000,1
К“Ю БІ І-УГПБ ІНШУЕРЕНС	3108	18395,7	18700,4	24688,9	2568,1
УНІВЕРСАЛЬНА	2777,7	16326	21901,9	64138,1	6000
INTO	2676,9	10386	18579,7	32013,2	6390
УКРАЇНЬСЬКА ПОЖЕЖНО-СТРАХОВА КОМПАНІЯ	2623,7	40843,9	58672,3	52979,5	10000

Згідно зі змінами у страховому законодавстві, до жовтня 2003 р. повинен був пройти перший етап капіталізації страховиками. Статутний фонд компаній, що здійснюють страхування життя, визначений у 750 тис. євро, компаній “нон-лайф” – 500 тис. євро. До осені 2004 р. ці показники повинні бути збільшені ще вдвічі [1]. Разом з тим, за словами президента Ліги страхових організацій України Олександра Філонюка, нарощування капіталу активно здійснюють лише близько половини операторів ринку, інша половина зайняла вичікувальну позицію. За даними Міністерства фінансів України в 2002 р. загальний обсяг статутних фондів страховиків становив 1550,5 млн. грн., збільшившись проти 2001 р. в 1,5 раза [3, с. 16]. Необхідність виконання законодавчих вимог щодо капіталізації примушує страховиків шукати різні шляхи нарощування статутного капіталу. Найпоширенішими серед них стали емісія акцій за рахунок отриманого прибутку, залучення іноземних інвесторів, корпоратизація страхового бізнесу – об’єднання невеликих страхових компаній у групи. Ефективність реалізації вказаних заходів різна, однак варто вказати на певні упередження. По-перше, інвестиційна привабливість українських страхових компаній для європейських інвесторів залишається незначною. Інституційні та функціональні характеристики переважної більшості суб’єктів українського страхового бізнесу не відповідають світовим тенденціям розвитку фінансового сектора. Зокрема, на тлі універсалізації діяльності лідерів світового страхового ринку кількість послуг, що надаються вітчизняними страхувальниками, обмежена 34 видами обов’язкового страхування та 22 видами добровільного страхування. Із відомих угод по залученню іноземних інвесторів необхідно виділити придбання пакета 25 % + 1 акція СК “Скайд-Вест” “Польським перестраховальним товариством” та 76 % пакета акцій “Алькони” латвійською страховою групою “Норденс А.С.” [3, с. 16]. Однак певну зацікавленість українським страховим ринком демонструють російські компанії. Пояснюється це схожістю сценаріїв розвитку страхового бізнесу в Росії та Україні, потужнішими фінансовими можливостями російських страховиків, можливістю для останніх досить вигідно вкласти вільний капітал та диверсифікувати ризики. Першою компанією, до якої прийшов російський капітал, стала СК “Остра-Київ”.

Злиття та об’єднання страхових компаній як засіб нарощування капіталізації обмежене таким вагомим об’єктивним фактором, як недостатнє законодавче забезпечення. Процедура та механізми об’єднань до кінця не визначені. За оцінками багатьох експертів фінансового ринку через зазначені причини, а також досить помірну величину необхідного статутного капіталу для страхових компаній та “м’яку” тактику регулювання страхового ринку, значного скорочення їх кількості у найближчі роки не відбудеться.

Для отримання стабільного доходу та формування усталеної мережі клієнтів страхові компанії активно використовують механізми як добровільного, так і обов’язкового страхування. Разом з тим, значна частина операторів страхового ринку наголошують на складності процедур

впровадження багатьох видів обов'язкового страхування. Законодавче визначення 34 видів обов'язкового страхування позиціонувалось як захід популяризації страхової діяльності серед клієнтів. Однак практична реалізація зазначеної політики ускладнилась зривом термінів розробки нормативів щодо обов'язкового страхування, тому більшість із обов'язкових видів страхування не діють.

Якість розроблених видів обов'язкового страхування також недосконала. Основні проблеми, що існують сьогодні щодо даних видів страхування наступні: дублювання новими видами вже існуючих, що пояснюється непрозорою процедурою їх розробки та запровадження з ініціативи "галузевих" компаній; надто низькі страхові суми, що не дають можливості повноцінно відшкодувати можливі збитки та здатні дискредитувати саму ідею страхового бізнесу. На думку багатьох операторів страхового ринку, поява не підкріплених споживчим попитом видів страхування не дає їм можливості розвиватися за ринковими принципами. Аналіз розподілу страхових виплат за обов'язковими видами страхування свідчить про абсолютне переважання обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів, що відображає реальні потреби клієнтів страхових послуг.

Інша причина незацікавленості страховиків в обов'язкових видах страхування – відсутність штрафних санкцій та механізмів контролю над їх виконанням з боку державних органів. Найяскравіший приклад – обов'язкове страхування цивільної відповідальності (ОСЦВ) власників транспортних засобів. Відсутність штрафних санкцій та контролю за полісами автовласників перетворює цей вид обов'язкового страхування на добровільний, коли будь-який автовласник може ухилитись від його виконання. В Росії закон про ОСЦВ з відповідним механізмом контролю був ухвалений в 2003 р., завдяки чому значно зріс обсяг страхових платежів на цей вид страхування.

Таким чином, підсумовуючи результати сучасного стану та проблем розвитку страхового ринку в Україні, визначимо основні пріоритети. Через існування перелічених проблем, об'єктивно виникла необхідність скоротити визначену чинним законодавством кількість обов'язкових видів страхування до кількості, що реально визначається запитами споживчого ринку. Саме економічно обґрунтований підхід здатен створити умови для появи справді конкурентного продукту на ринку страхових послуг. Іншим принциповим нововведенням на ринку страхових послуг повинно стати ухвалення законодавчої норми про обов'язкове страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів. Саме такий підхід може стати вирішальним фактором піднесення ринку класичного страхування та стимулювати зростання інших сегментів страхового ринку.

Список літератури

1. Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про страхування” № 2745-III // ВВР. – 2001.
2. Галицькі контракти. – 2003. – № 15.
3. Галицькі контракти. – 2003. – № 19.
4. Інформація про стан і розвиток страхового ринку за перше півріччя 2003 р. // Україна-бізнес. – 2003. – № 45.

Супруненко, О.М. Шляхи реформування та перспективи розвитку інститутів страхового ринку України / О.М. Супруненко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць.- Суми: УАБС НБУ, 2004.- Т. 11.- С. 375-381.